

Αλμπέρτο Μανγκέλ

Μάρτυρες σε δύσκολους καιρούς

Επιμέλεια: Θανάσης Γιαλκέτσης

Στη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας στην Αργεντινή της δεκαετίας του 1970, μπροστά στις ωμότητες που θα φαινόταν αδιανόητες μέχρι πριν από δέκα χρόνια, αρκετοί συγγραφείς προσπάθησαν να αναλύσουν και να καταγγείλουν τα γεγονότα των οποίων ήταν μάρτυρες. Οι αναλύσεις τους δεν ήταν μόνον συγκεκριμένες καταγγελίες, αλλά ήταν και σοβαροί στοχασμοί για την κρατική βία και την ηθική διαφθορά που κρύβονταν πίσω από τον επίσημο λόγο. Στις 24 Μαρτίου 1977, ο Rodolfo Walsh, συγγραφέας και δημοσιογράφος, δημοσίευσε μια ανοιχτή επιστολή απευθυνόμενη στην στρατιωτική χούντα, κατηγορώντας την για «τα δεκαπέντε χιλιάδες εξαφανισμένα πρόσωπα, τους δέκα χιλιάδες άδικα φυλακισμένους, τους τέσσερις χιλιάδες νεκρούς, τις δεκάδες χιλιάδες πολιτών που αναγκάστηκαν να εξοριστούν». Η επιστολή του Walsh τέλειωνε με αυτά τα λόγια: «Αυτές είναι οι σκέψεις που, στην πρώτη επέτειο της οδυνηρής κυβέρνησής σας, θέλησα να απευθύνω στα μέλη αυτής της χούντας, χωρίς καμιά ελπίδα ότι θα εισακουστώ, βέβαιος ότι θα καταδιωχθώ, αλλά πιστός στη δέσμευση που έχω αναλάβει εδώ και τόσο καιρό να είμαι μάρτυρας στους δύσκολους καιρούς».

Αυτό συνέβαινε πριν από σαράντα χρόνια και οι «δύσκολοι καιροί» έχουν αλλάξει πρωταγωνιστές και σενάρια, αλλά δεν έχουν τελειώσει. Καθημερινά τα δελτία ειδήσεων μας πληροφορούν για αναρίθμητα τρομερά επεισόδια και σε κάμποσες χώρες (Ρωσία, Συρία, Τουρκία, Βενεζουέλα, Κίνα) οι δημοσιογράφοι και οι συγγραφείς φυλακίζονται, βασανίζονται και σε ορισμένες περιπτώσεις δολοφονούνται, επειδή διέδωσαν αυτές τις ειδήσεις. Σε πολλές άλλες χώρες όμως, ειδικά σε εκείνες όπου η κυβέρνηση συγκαλύπτει τις ωμότητες της με τη μορφή φαινομενικά δημοκρατικών διαδικασιών, δεν αρκούν ορισμένα άρθρα κάθε τόσο ή ορισμένα θραύσματα πολιτικής συζήτησης. Πού είναι λοιπόν, στις λεγόμενες δημοκρατίες μας, οι ζωηρές, συνεπείς, αναντίρρητα κριτικές φωνές της εποχής μας, οι οποίες όχι μόνον καταγγέλλουν, αλλά και στοχάζονται για τις αιτίες αυτών των βαρβαροτήτων; Στο δοκίμιό του «Τα μαντρόσκυλα» (1932), ο Πολ Νιζάν κατήγγελλε τη σιωπή πολλών διανοουμένων της εποχής του: «Η απόσταση ανάμεσα στη σκέψη τους και στον κόσμο, που είναι έρμαιο της καταστροφής, μεγαλώνει από βδομάδα σε βδομάδα, από μέρα σε μέρα, και αυτοί δεν το συνειδητοποιούν». Από την αρχαία Αθήνα, το να είναι κανείς μάρτυρας των δύσκολων καιρών θεωρούνταν χρέος του πολίτη, μέρος της ευθύνης του για τη διατήρηση μιας λίγο ως πολύ ισορροπημένης κοινωνίας. Στους νόμους και τους κανονισμούς της εξουσίας το μεμονωμένο άτομο όφειλε να αντιπαραθέτει διαρκώς ερωτήματα. Μια κοινωνία πρέπει να ζει μέσα στην ένταση (ή τον διάλογο) ανάμεσα σε εκείνο που καθιερώνεται από την εξουσία και σε εκείνο που αμφισβητείται από τον δρόμο.

Αυτή η πολιτική δραστηριότητα –την οποία ο Μαρξ, στις «Θέσεις για τον Φόιερμπαχ» του 1845, αποκαλεί «κριτικο-πρακτική» δραστηριότητα- είναι αυτό που ο Walsh θεωρεί ότι διακρίνει τον διανοούμενο. Αυτός ο ρόλος ωστόσο δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο αναγνωρισμένων συγγραφέων, όπως ο Λοκ και ο Ζολά. Μερικές φορές αξιοσημείωτος διανοούμενος είναι ο απλός άνθρωπος. Αυτοί οι άνδρες και αυτές οι γυναίκες είναι συνηθισμένα πρόσωπα που μιλούν με βάση έναν ηθικό πυρήνα, αυθόρμητοι κριτικοί μάρτυρες της εποχής τους.

Εδώ είναι χρήσιμο να θυμηθούμε την παρατήρηση του Γκράμσι, ο οποίος γράφει στα «Τετράδια της φυλακής»: «Δεν υπάρχει ανθρώπινη δραστηριότητα από την οποία να μπορεί να αποκλειστεί κάθε διανοητική παρέμβαση. Δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε τον *homo faber* από τον *homo sapiens*». Κάθε *homo sapiens* μπορεί, σε ορισμένες περιστάσεις, να ορθώσει το ανάστημά του και να μιλήσει για όλους εκείνους που είναι καταδικασμένοι να μένουν ανώνυμοι. Λίγο πριν από τα γεγονότα του Μαΐου του 1968, ο Εντουαρντ Σαϊντ όρισε

με σαφήνεια τους διανοούμενους ως εξής: «Ο διανοούμενος, όπως τον αντιλαμβάνομαι εγώ, δεν είναι ένας κατασκευαστής ειρήνης ή συναίνεσης, αλλά κάποιος που ενεργοποιείται και διακινδυνεύει όλη του την ύπαρξη στη βάση μιας διαρκούς κριτικής συνείδησης. Αυτός αντιπαραθέτει με οποιοδήποτε τίμημα μίαν άρνηση στις απλουστευτικές διατυπώσεις, στις προκατασκευασμένες ιδέες, στις καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις των δηλώσεων και των ενεργειών εκείνων που βρίσκονται στην εξουσία και άλλων συμβατικών μυαλών».

Αυτό που μας χρειάζεται τώρα είναι στρατευμένοι διανοούμενοι, που θα μιλούν καθαρά και έγκυρα για την τωρινή αυτοκτονική μας κατάσταση. Είναι αναγκαίο να μας υπενθυμίζουν καθημερινά ότι η ουσία της ουτοπίας είναι η ανυπαρξία της και ότι ευθύνη των διανοουμένων δεν είναι να επινοούν μίαν ουτοπική κοινωνία, που δεν θα υλοποιηθεί ποτέ, αλλά να ακούγεται η φωνή τους για να βελτιώνουν την κοινωνία που υπάρχει ήδη, γραπωμένη και κλυδωνιζόμενη πάνω σε αυτή τη γη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, τουλάχιστον εν μέρει, καταδεικνύοντας σε όλους εμάς που την κατοικούμε τον καθρέφτη με την εικόνα που αντανακλά τον κόσμο όπως είναι, κάνοντάς μας να ντραπούμε ως το σημείο να περάσουμε στη δράση. Ίσως οι διανοούμενοι υπάρχουν, είναι εδώ, αλλά δεν ακούμε ακόμα καθαρά τη φωνή τους, ούτε βλέπουμε την πραγματική τους κατάσταση. Ίσως επειδή είμαστε σύγχρονοι, είμαστε πολύ κοντινοί, ενώ, για να εντοπίσουμε τους Βολτέρους και τους Σωκράτες του σήμερα, θα χρειαζόταν η απόσταση ενός ή δύο αιώνων. Σε αυτό το μειονέκτημα της εγγύτητας προστίθεται και το ότι σήμερα πάσχουμε και από ένα άλλο μειονέκτημα, πιο σοβαρό, που πνίγει τις φωνές τους, όπου και αν είναι αυτοί.

Ο 21ος αιώνας είναι η εποχή της δυσπιστίας στον κόσμο. Ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία, το εργαλείο της γλώσσας γενικά δεν θεωρείται το εργαλείο του λόγου, που μας επιτρέπει να αξιολογήσουμε και να μεταβιβάσουμε την εμπειρία με τον ακριβέστερο δυνατό τρόπο. Σήμερα ένα tweet ή μια εμπορική διαφήμιση έχουν περισσότερη βαρύτητα από ένα επιμελώς τεκμηριωμένο δοκίμιο. Σε αυτό το κλίμα του ανορθολογισμού, η διανοητική δημιουργία χάνει το παλιό της κύρος και έτσι, όπως όλοι γνωρίζουμε πολύ καλά, κυριαρχούν τα δημόσια ψεύδη και τα fake news. Αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία παρουσιάζουν τους διανοούμενους σαν «εχθρούς του λαού» που τάσσονται εναντίον του απλού πολίτη, τον οποίο κατηγορούνται ότι περιφρονούν.

Είναι επομένως επείγον και όσο ποτέ άλλοτε σημαντικό, εν μέσω αυτών των κατηγοριών για ολιγωρία και υπεροψία, οι ορθολογικές φωνές -φωνές όπως εκείνη του Rodolfo Walsh στο παρελθόν- να δώσουν με σθένος τη μαρτυρία τους. Δεν υπάρχουν δικαιολογίες για την αναποφασιστικότητα των διανοουμένων. Εχουμε το χρέος να επιλέξουμε και η επιλογή που έχει μπροστά του κάθε διανοούμενος είναι αν θα γίνει ή όχι κριτικός μάρτυρας των σκληρών καιρών μας: να βλέπει και να εξετάζει τη μοίρα των αδύναμων, των ανυπεράσπιστων, εκείνων που τους έχουν αρνηθεί τη φωνή, εκείνων που έχουν εξοριστεί στη λήθη και έχουν εγκαταλειφθεί στις ακτές της Λαμπεντούζα ή στις όχθες του Ρίο Γκράντε. Εχουμε όμως και το χρέος να μετάσχουμε με επιχειρήματα σε συζητήσεις με όσους πρέπει να πάρουν στρατηγικές αποφάσεις, τέτοιες που θα κρίνουν τη μοίρα όσων δεν διαθέτουν φωνή.

[Πηγή: Εφημερίδα των Συντακτώ ν, 22.12.2019](#)

[**https://www.efsyn.gr/themata/idees-palies-kai-nees/224184_martyres-se-dyskoloys-kairo-ys**](https://www.efsyn.gr/themata/idees-palies-kai-nees/224184_martyres-se-dyskoloys-kairo-ys)